

Nr 11.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående ändring av bestämmelserna om förvaltningsarvode åt förmyndare.

Första lagutskottet har till behandling förehaft en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 152, av herr *Jacobson* i Vilhelmina. I motionen föreslås, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om utredning rörande ändring av gällande lag för att förhindra att omyndiga pensionärens levnadsstandard beskäres genom förmyndares rätt till arvode, samt att förmyndare i nämnda fall erhåller arvode i annan ordning».

Beträffande de skäl som ligga till grund för motionärens hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Gällande bestämmelser.

Reglerna om förmynderskap återfinnas i *föräldrabalken*, som i dessa delar återger vad tidigare gällde enligt lagen den 27 juni 1924 om förmynderskap.

Enligt 15 kap. 19 § föräldrabalken äger förmyndaren årligen uppbära arvode med belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. Arvodet må emellertid icke, med mindre rätten annorlunda förordnar, överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem procent av den omyndiges behållna inkomst enligt årsräkning eller sluträkning. Därest särskild avgift erlagts för vård av den omyndiges värdehandlingar, skall emellertid förmyndarens arvode minskas därmed, intill ett belopp av högst två procent av inkomsten från värdehandlingarna. Vidare stadgas i samma paragraf, att rätt till förmyndararvode ej skall tillkomma fader eller moder, som på grund av lag är förmyndare, med mindre rätten med hänsyn till särskilda omständigheter lämnar tillstånd därtill.

Då förmyndaren tillvaratar sin myndlings intressen i ett oskiftat dödsbo äger han på motsvarande sätt enligt 14 kap. 11 § föräldrabalken rätt till skäligt arvode. Träffas avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, skall arvodet utgå årligen och må ej utan rättens särskilda förordnande överstiga för år räknat ett belopp, motsvarande fem procent av den del av boets inkomst, som enligt årsuppgift rörande boet belöper på den omyndige.

Vid godmanskap gälla de citerade arvodesreglerna enligt 18 kap. 8 § föräldrabalken även för gode mannens rätt till arvode. Då godmanskap avser förvaltning av egendom, därför årsräkning eller sluträkning ej gives, äger gode mannen enligt 18 kap. 11 § föräldrabalken rätt att erhålla skäligt arvode för uppdraget så ock ersättning för sina kostnader.

Överförmyndaren äger enligt 19 kap. 12 § föräldrabalken uppbära arvode till belopp motsvarande en procent av den omyndiges behållna årsinkomst, där denna icke överstigit tvåhundra kronor, och eljest två procent därav, dock att överförmyndaren icke av en omyndig äger uppbära mera än ettusen kronor för år. Inkomsten skall beräknas enligt årsräkning eller sluträkning eller, såvitt fråga är om omyndigs andel av inkomst från dödsbo, däri delägarna sammanleva i oskiftat bo, enligt årsuppgift rörande boet. Motsvarande regler om överförmyndararvode gälla beträffande dennes tillsyn över godmanskap.

Reglerna om arvode anknyta således till de årsräkningar och sluträkningar, som skola avgivas. Bestämmelserna om sådana räkningar givas i 16 kap. 5 § föräldrabalken. Enligt detta lagrum skall förmyndare före den 15 februari varje år till överförmyndaren avgiva årsräkning, innefattande redogörelse för förvaltningen under föregående år eller den del av året, varunder förmyndaren innehåft sin befattning. Sluträkning skall avgivas till överförmyndaren, då förmyndarens befattning upphör, och avse förvaltningen under det löpande året intill befattningens upphörande. I års- och sluträkning skola upptagas tillgångar och skulder vid såväl början som utgången av den tid räkningen avser. Därjämte skall i räkningen intagas en sammanställning av inkomster och utgifter under samma tid.

Års- och sluträkningen äro de handlingar genom vilka en förmyndare redovisar för sin förvaltning. I dessa skola således lämnas redovisning för inkomstbelopp, som verkligen ingått i förmyndarens förvaltning, och i överensstämmelse därmed utgår arvode endast efter nämnda inkomst. Lämnar förmyndaren ändock uppgift även rörande annan inkomst, medför detta naturligen icke rätt för förmyndaren att räkna arvode på denna inkomst. Då underårig över 16 år och omyndigförklarad enligt 9 kap. 3 § föräldrabalken resp. 10 kap. 5 § samma balk själv äger råda över sin arbetsförtjänst, åtnjutes således icke arvode för denna inkomst. Men om förmyndaren enligt 9 kap. 3 § andra stycket föräldrabalken resp. 10 kap. 5 § sista punkten samma balk erhållit särskilt tillstånd att omhändertaga den omyndiges arbetsförtjänst, kommer denna att ingå i förmyndarens förvaltning och bli föremål för arvodessavdrag.

Ytterligare må nämnas, att om överförmyndaren företar kontroll av förmyndarens räkenskaper och ekonomiska förvaltning samt detta medför särskilda kostnader eller avsevärt besvär, äger rätten enligt 17 kap. 2 § sista stycket föräldrabalken förordna, att särskild ersättning härför skall utgå ur den omyndiges medel.

Beträffande sättet för utbetalning av folkpensioner förutsättes i 2 § *kungörelsen den 20 juni 1947 angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensionerna*, att folkpension, som tillkommer omyndig, skall utbetalas till förmyndaren. Enligt 3 § samma kungörelse äger emellertid pensionsstyrelsen på framställning av den som äger uppbära pensionen förordna, att annan skall vara betalningsmottagare. Då pensionsberättigad är intagen å anstalt, som tillhör fattigvårdssamhälle, eller åtnjuter vård eller försörjning å annan

anstalt mot avgift från fattigvårdssamhälle, äger fattigvårdssamhället enligt 18 § 2 mom. *lagen om folkpensionering* uppbära honom tillkommande folkpension och därur tillgodogöra sig vårdkostnaden. Dock skall fattigvårdssamhället alltid vara skyldigt att ur den uppburna folkpensionen tillhandahålla den pensionsberättigade fickpenningar med 200 kronor för år räknat.

Historik.

Principen att förmyndare skall erhålla arvode för sitt uppdrag har gammal hävd i svensk rätt. Enligt 1669 års förmyndareordning gällde, att ersättning åt förmyndare skulle utgå med fem procent av den omyndiges årliga räntor och inkomster samt dessutom avlöning åt betjante samt kost- och respengar åt förmyndaren själv. Kapitalet fick ej tillgripas för betalning av förmyndarens lön. I 1734 års lag stadgades i 23 kap. 5 § ärvdabalken, vilket lagrum gällde till dess *lagen om förmynderskap* trädde i kraft, att den som »förmynderskap väl och troligen förestått» ägde njuta den lön och vedergällning, som rätten prövade skälig, där han ej annorledes lät sig åtnöja. Ehuru detta lagrum syntes utgå därifrån, att arvode skulle givas först då förmyndaren frånträdde sin befattning, blev det dock stadgad praxis, att när förmynderskap var förenat med förmögenhetsförvaltning, förmyndaren ägde årligen uppbära fem procent å den omyndiges behållna inkomster i arvode. Denna praxis hade uppenbarligen sitt stöd i den ovan citerade bestämmelsen i 1669 års förmyndareordning. Domstolarnas befogenhet att med hänsyn till förvaltningens omfattning sänka eller höja arvodet kom ytterst sällan till användning.

I förarbetena till *lagen om förmynderskap* övervägdes ej heller att frångå principen om förmyndares rätt till arvode för sitt uppdrag. *Lagberedningen* uttalade härom.

Ehuru förmyndarens befattning otvivelaktigt är att anse som ett förtroendeuppdrag och åt rätten till arvode enligt beredningens mening ej bör givas en betydelse, som är ägnad att beröva befattningen denna karaktär, har beredningen å andra sidan ej ansett sig kunna föreslå, att befattningen, även då den är förenad med förmögenhetsförvaltning, dock i regel lämnas olönad. Det är ofta förenat med svårighet att finna lämpliga personer, villiga att åtaga sig förmynderskap, och det kan befaras, att ett borttagande av arvodsrätten för andra fall, än då domstol på grund av särskilda skäl funne arvode böra utgå, skulle komma att öka denna svårighet. Från denna synpunkt möter emellertid intet hinder mot borttagandet av rätten till arvode i de fall, då fader eller moder på grund av lag är förmyndare för eget barn.

Då det får anses bäst överensstämman med såväl den omyndiges som förmyndarens intressen, att arvode till denne i enlighet med rådande praxis utgår årligen, har beredningen ansett denna ordning böra uttryckligen lagfästas. Arvode bör vidare principiellt uppgå till det belopp, som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. I de årsräkningar, som avgivas av förmyndaren, upptages vanligen det förmyndaren tillkommande arvodet såsom utgift under den 31 december. Vid granskningen bör därför överförmyndaren tillse, att det upptagna arvodet ej överstiger vad som kan

anses skäligen med hänsyn till förvaltningens omfattning. Emellertid har beredningen ansett, att i lagen ett högsta belopp bör fastställas, utöver vilket arvodet ej må stiga utan särskild prövning av förmyndarskapsdomstolen. I detta hänseende föreslår lagberedningen i anslutning till rådande praxis för år räknat fem procent av den omyndiges inkomst enligt avgiven årsräkning eller sluträkning. Med inkomst avses nettointkomst under året d. v. s. intäkter med frånräknande av skuldräntor.

I enlighet med lagberedningens förslag infördes i lagen om förmyndarskap de sedermera till föräldrabalken överförda reglerna om förmyndares rätt till arvode. Då man samtidigt tillskapade ett nytt kontrollorgan, överförmyndaren, infördes därjämte bestämmelser, genom vilka även överförmyndaren erhöll rätt till arvode ur den omyndiges medel.

Att på så sätt även överförmyndaren kom att erhålla sin ersättning ur den omyndiges tillgångar har senare framhållits som olämpligt.

I en av professor *Åke Holmbäck* verkställd utredning (SOU 1939: 33), som låg till grund för vissa vid 1940 års riksdag genomförda ändringar i lagen om förmyndarskap, uppmärksammades frågan om överförmyndares arvode.

Utredningsmannen framhöll, att den ersättning en överförmyndare erhöll för sitt arbete huvudsakligen kom att utgå från det fåtal förmyndarskap, i vilka funnes större inkomster, vilket medförde, att de större förmyndarskapen kunde sägas vara belastade med avgifter, som täckte överförmyndarens arbete även med de smärre förmyndarskapen. Förutom att detta vore orättvist, medförde det enligt utredningsmannen en olämplig ojämnhet i överförmyndarens inkomster av överförmyndariet, i det att överförmyndaren för att erhålla skälig ersättning för sitt arbete bleve beroende av att i hans distrikt funnes en eller annan större förmögenhet under förmyndarvård. För att avhjälpa de påtalade olägenheterna borde ersättning åt överförmyndare utgå från kommunerna eller av statsmedel. Med hänsyn till den belastning av de skattedragande, som därigenom skulle uppstå, fann emellertid utredningsmannen det icke lämpligt att söka genomföra arvoden åt överförmyndare vare sig genom nya anslag på kommunernas stater eller på riksstaten.

I motioner (I: 243 och II: 291) vid 1950 års riksdag upptogs ånyo frågan om ersättning åt överförmyndare. I motionerna gjordes gällande, att systemet att ersätta överförmyndarnas arbete genom procentuellt beräknat arvode av myndlingarnas inkomster vore otidsenligt. Eftersom överförmyndares tillsättning vore en kommunal angelägenhet, skulle man enligt motionärernas mening kunna ifrågasätta, att kommunen också ålades att helt svara för överförmyndarens arvode och att därvid den nuvarande arvodesbetalningen ur myndlingarnas medel bortfölla. Motionerna, i vilka även andra förmenta brister i förmyndarskapslagstiftningen påtalades, utmynnade i hemställan, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av förmyndarskapslagstiftningen i de avseenden, som berördes i motionerna.

I avgivet utlåtande (nr 9) över motionerna erinrade *första lagutskottet* om den kritik, som vid den tidigare utredningen riktats mot gällande regler om arvode åt överförmyndare, samt anförde vidare.

Jämväl enligt utskottets mening kunna erinringar göras mot de gällande reglerna om arvode åt överförmyndare. Dessa regler äga emellertid samband

med bestämmelserna om arvoden åt förmyndare och gode män. Då avsevärda olägenheter icke synas vara förknippade med det nuvarande arvodesystemet, synes det icke vara anledning att nu överväga en reform på hela detta område. Utskottet får därjämte framhålla, att de förut åberopade finansiella skälen alltjämt äga giltighet.

Motionerna föranledde ej någon riksdagens åtgärd i nu förevarande hänseende.

Det kan i detta sammanhang nämnas, att vissa olägenheter av att förmyndararvode utgår å folkpension tidigare uppmärksammats av *de sakkunniga för anstaltsvårdades rätt till folkpension m. m.* i dessas den 8 november 1951 avgivna betänkande (SOU 1951: 47). De sakkunniga konstatera, att en omyndigförklarad, å anstalt intagen folkpensionär, vars pension enligt 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen uppbäres av fattigvårdssamhälle, är ovillkorligen berättigad till fickpengar. Då folkpensionen för en omyndigförklarad anstaltsintagen i stället uppbäres av förmyndaren, som ur pensionen betalar vårdavgiften och tillhandahåller den omyndige medel för dennes personliga bruk, föreligger däremot icke ovillkorlig rätt för den omyndige att erhålla fickpengar. En särskild nackdel med att rätten till fickpengar i sådant fall upphör vore enligt de sakkunniga, att ofta förmyndar- och överförmyndararvoden komme att frångå de belopp, som borde tillkomma pensionstagaren personligen. Enligt de sakkunnigas förslag skulle dessa olägenheter emellertid avhjälpas genom att folkpensionen för anstaltsvårdad regelmässigt skulle uppbäras direkt av anstalten även i andra än nu i 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen angivna fall. I den mån så komme att ske, komme pensionsmedlen ej att ingå i förmyndarens förvaltning och bleve ej längre föremål för arvodesavdrag.

De sakkunnigas förslag är beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Yttranden över motionen.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionen från *ärvdabalkssakkunniga och Stockholms rådhusrätt*. Därjämte har utskottet berett *överförmyndarna i Göteborg* tillfälle att yttra sig över motionen.

Ärvdabalkssakkunniga ha erinrat om att man med hänsyn till bestämmelserna i 3 § kungörelsen angående sättet och tiden för utbetalning av folkpensionerna och 18 § 2 mom. folkpensioneringslagen syntes kunna räkna med att folkpension ofta icke behövde uppbäras av förmyndaren och att denne i sådant fall näppeligen kunde anses berättigad till arvode beräknat på pensionen. De sakkunniga ha fortsatt:

Om förmyndaren däremot haft att uppbära och redovisa för pensionen, synes det icke böra förvägras honom arvode därför. Utbetalning av åtskilliga utgifter, såsom för hyra m. m., kan ha ankammit på förmyndaren. Har förmyndarens arbete varit mycket ringa, kan emellertid arvodet enligt lagen reduceras i proportion därtill. Det tillhör överförmyndarens uppgift att

granska förmyndarens förvaltning och sålunda även att tillse att denne ej tillgodoräknat sig större arvode än som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning.

Det är naturligtvis tänkbart att, såsom i motionen synes vara åsyftat, låta förmyndarens arvode utgå av allmänna medel. Påpekas må emellertid att, ehuru en omyndigförklaring är en åtgärd från samhällets sida, den dock sker i vederbörandes eget eller hans närståendes intresse. I och för sig är därför den omyndige närmare till att svara för förmyndararvodet än statsverket. Om den omyndige, utöver folkpensionen, har andra tillgångar av någon betydelse, synas ej heller billighetsskäl tala för den ifrågasatta lösningen.

Stockholms rådhusrätt har anfört, bland annat, följande.

Vid rådhusrätten finns f. n. inskrivna 1634 förmynderskap avseende omyndigförklarade personer med tillgångar. Det är icke möjligt att utan ingående undersökning ange hur många av dessa som tillhör ovannämnda, av motionären åsyftade grupp, och en dylik undersökning medhinner icke under remisstiden. Rådhusrätten anser sig emellertid utan närmare undersökning kunna konstatera att den allra största delen av nämnda omyndigförklarade består av personer, som på grund av sinnessjukdom är intagna å olika anstalter och att sålunda den grupp, som »lever ett normalt liv ute i samhället» utgör en obetydlig minoritet.

Beträffande denna grupp vill rådhusrätten ingalunda betvivla att förmyndararvodet utgör en betungande utgift, under förutsättning att vederbörande skall försörja sig enbart på folkpensionen. Detta torde emellertid åtminstone här i Stockholm knappast vara möjligt, även om den utgår oförminskad, och vederbörande lär väl därför vara nödsakade att söka socialhjälp. I detta sammanhang må anföras att folkpensionen (ålderspension) för ensamstående person uppgår till 1 750 kronor årligen under det att existensminimum för ensamstående person i Stockholm normaliter synes kunna sättas till 3 120 kronor. På grund av vad sålunda anförts synes det att något socialt problem i förevarande hänseende icke kan konstateras inom rådhusrättens verksamhetsområde.

Avslutningsvis vill rådhusrätten framhålla att några klagomål i det i motionen påtalade hänseendet icke kommit till rådhusrättens kännedom.

Överförmyndarna i Göteborg ha förklarat sig ansluta sig till de av motionären framförda synpunkterna och motiveringarna samt tillagt, att det syntes rimligt, att även överförmyndarens granskningsarvode utginge i annan ordning.

Utskottet.

I förevarande motion åsyftas att få till stånd en sådan lagändring, att förmyndararvode icke skall utgå å omyndig tillkommande folkpension. Motionären framhåller, att förmyndaren och överförmyndaren äga rätt till arvoden uppgående till för den förre fem procent och för den senare i allmänhet två procent av den omyndiges behållna årsinkomst. Det är enligt motionären oskäligt, att folkpensionen, som till sitt belopp utgör en mycket knapp försörjning, skall reduceras genom arvode till förmyndaren, utan denne hör, anser motionären, i annan ordning ersättas för sitt arbete. Då en

omyndighetsförklaring som regel vore ett samhällets ingrepp mot den enskilde, strede det enligt motionären mot alla humanitetsregler, att omyndighetsförklaringen dessutom medförde en minskning av den omyndiges pension.

I anledning av motionärens motivering för sin hemställan vill utskottet till en början närmare framhålla innebörden av gällande lag i två olika hänseenden. Såsom även framställningen i motionen ger vid handen, är för det första bestämmelsen, att förmyndare äger i arvode uppbära fem procent av den omyndiges inkomst, allenast en maximiregel. Den givna huvudregeln, att förmyndares arvode skall vara skäligt i förhållande till förvaltningens omfattning, kan därför medföra, att arvodet stundom ej kommer att uppgå till angivet maximum. Detta synes ofta böra bli förhållandet just i sådana fall, då förmyndarens uppgift huvudsakligen inskränker sig till att utkvittera och omedelbart vidarebefordra myndlingen tillkommande pension. Det åligger överförmyndaren att tillse, att arvodet ej överstiger vad som kan anses skäligt med hänsyn till förvaltningens omfattning. För det andra vill utskottet fastslå, att ehuru en omyndighetsförklaring är en åtgärd från samhällets sida, den dock sker icke för att skydda samhället mot den enskilde utan till skydd för den enskilde själv, då denne är ur stånd att på egen hand vårda sig eller sin egendom. Såsom i ärendet framhållits av ärvdabalkssakkunniga, är därför allmänt sett den omyndige närmare till att svara för kostnaderna för förmyndarförvaltningen än statsverket. Med hänsyn härtill och av statsfinansiella skäl bör det därför ej ifrågakomma att i dess helhet överflytta kostnaden för förmyndararvodena å det allmänna, utan bör som huvudprincip allttjämt gälla, att denna kostnad skall utgå ur den omyndiges tillgångar.

Motionären synes emellertid närmast åsyfta, att en ändring av reglerna om förmyndararvode skulle ske endast beträffande omyndiga folkpensionärer. Därvid framhåller motionären ytterligare, att det av honom påtalade missförhållandet framträdde huvudsakligen i de fall, då den omyndige levde ett normalt liv ute i samhället, medan det för en anstaltsvårdad omyndig som regel funnes en viss marginal mellan vårdkostnaden och pensionsbeloppet, vilket medförde, att förmyndararvodena ej i samma utsträckning inverkade på sådana omyndigas levnadsstandard.

Av betydelse för den vidare bedömningen av förevarande fråga blir då, hur stor den av motionären närmast åsyftade gruppen kan antagas vara. En noggrannare bestämning härav låter sig visserligen ej göra utan omfattande undersökning. Man torde dock kunna antaga, att då en folkpensionär befinner sig urståndsatt att reda sig själv och på grund därav blir omyndigförklarad, han i de flesta fall även anses vara i behov av och blir föremål för anstaltsvård. Den av motionären åsyftade gruppen torde därför, såsom Stockholms rådhusrätt uttalat i sitt yttrande, utgöra allenast en obetydlig minoritet av de omyndigförklarade. De av motionären anförda skälen för en lagändring synas emellertid ej äga giltighet ens för hela denna minoritetsgrupp. Det är exempelvis rimligt, att omyndiga, som äga tillgångar av

någon betydelse utöver folkpensionen, i enlighet med den antagna huvudprincipen själva bekosta förmyndarförvaltningen. Vid sidan av denna grupp må visas på de fall, där en omyndig vårdas i hemmet av en anhörig eller annan närstående. Ofta torde just möjlighet till sådan vård vara förutsättningen för att en omyndigförklarad skall kunna reda sig utan anstaltsvård. I dessa fall torde som regel till förmyndare utses någon den omyndigförklarade närstående. På grund av samhörigheten mellan den omyndige och förmyndaren kommer i många av de här avsedda fallen förmyndararvode otvivelaktigt ej att uttagas.

Med hänsyn till det anförda synas de obilliga konsekvenser av nuvarande lagstiftning, vilka motionären påtalar, endast uppkomma i sällsynta undantagsfall. Enligt utskottets mening bör man ej överväga särskild lagstiftning enbart med hänsyn till dessa. I detta sammanhang vill utskottet även visa på de mycket vanskliga avgränsningsspörsmål, som skulle uppkomma vid en sådan lagstiftning. Det kan sålunda framhållas, att en lagstiftning till förmån för den av motionären närmast avsedda gruppen skulle komma att på ett ej sakligt motiverat sätt gynna denna grupp framför andra omyndiga med inkomster icke överstigande folkpensionens belopp. I stället får det alltjämt ankomma på socialvården att träda hjälpande emellan även i de gränsfall, där vederbörande möjligen skulle kunnat reda sig utan sådan hjälp, om arvodesavdrag ej skedde på honom tillkommande folkpension.

Enligt utskottets mening saknas därför anledning att begära den av motionären äskade utredningen rörande ändring av reglerna om förmyndararvoden.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att förevarande motion, II: 152, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 16 mars 1954.

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Ahlkvist, Olofsson, fru Sjöström-Bengtsson, herr Björnberg och fru Wallentheim;

från a n d r a kammaren: herrar Rylander, Landgren, Johansson i Norrfors, Östlund*, Jacobsson i Sala, Larsson i Stockholm och Lundqvist.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.